

WIESŁAW BIEŃKOWSKI (1926-1999) JAKO BIBLIOGRAF

Wiesław Bieńkowski z wykształcenia był historykiem i socjologiem. Urodzony w Krakowie 7 lipca 1926 r., w rodzinie inteligenckiej, kształtował swoje zainteresowania naukowe głównie pod wpływem matki, Marii z Lazarów (1904-1981), która była literatką i tłumaczką. W 1938 r. rozpoczął naukę w IX Państwowym Gimnazjum i Liceum im. Józefa Hoene-Wrońskiego. Po wybuchu II wojny światowej, gdy polskie szkoły ogólnokształcące zostały zamknięte, w latach 1939-1942 kontynuował naukę w Publicznej Męskiej Szkole Handlowej (Dybiec, 2001, s. 153). We wrześniu 1946 r. zdał eksternistyczny egzamin dojrzałości i rozpoczął studia z zakresu chemii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po roku przeniósł się jednak na historię, a potem studiował jeszcze socjologię, która w tym czasie usytuowana była w ramach etnografii. Pracę magisterską z historii, której promotorem był prof. Henryk Mościcki, obronił w 1951 r. Rok później otrzymał dyplom magistra socjologii na podstawie pracy, napisanej pod kierunkiem prof. Kazimierza Dobrowolskiego, którego potem uważał za swojego mistrza. Na Uniwersytecie Jagiellońskim zdobywał też kolejne stopnie naukowe: doktora w 1962 r. i doktora habilitowanego w 1970 r. Był autorem ponad 550. prac, książek, artykułów w czasopiśmie, biogramów². Wiele miejsca poświęcił dziejom Krakowa, przedstawiając zarówno fakty z jego historii, jak i osoby z nim związane³. Ważnym nurtem twórczości W. Bieńkowskiego były rozprawy z zakresu dziejów etnografii, a szczególnie interesowała go postać Oskara Kolberga. Warto podkreślić, iż jego ulubioną formą była biografistyka (Gruca, 2014, s. 41-54).

¹ Uniwersytet Jagielloński.

² Bibliografia W. Bieńkowskiego za lata 1949-1995 opracowana przez Łukasza Bieńkowskiego ukazała się w księdze pamiątkowej – *Studia bibliograficzno-bibliologiczne. Praca zbiorowa dla uczczenia 45-lecia pracy naukowej Profesora Wiesława Bieńkowskiego*, pod redakcją Marii Kocójowej (Kraków 1995).

³ Warto dodać, iż W. Bieńkowski był od 1956 r. członkiem Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, a w latach 1964-1980 jego prezesem. Zob. (Wyrozumski, 2014, s. 9-14).

Uprawiał ją w różnych postaciach: w dorobku są zarówno monografie, artykuły, jak i wiele biogramów pisanych do słowników. Tylko do *Polskiego słownika biograficznego* opracował blisko 100 życiorysów. Jednak – jak pisał we wspomnieniu pośmiertnym Sylwester Dziki – „w potocznej świadomości naukowej Jego nazwisko łączy się z pracami bibliograficznymi w zakresie historii Polski” (Dziki, 2000, s. 304).

Już pierwsza po studiach posada W. Bieńkowskiego związana była z bibliografią. Tuż po ukończeniu studiów historycznych, 1 marca 1951 r., został zatrudniony w Bibliotece Miejskiej w Gdańsku. Przyjęcie tej posady związane było z obowiązującym wówczas nakazem pracy, któremu podlegały osoby kończące studia. Nie mając szans na podjęcie zatrudnienia w Krakowie, nie chcąc też pracować jako nauczyciel, W. Bieńkowski skorzystał z propozycji zaprzyjaźnionego z jego rodziną, ówczesnego dyrektora wspomnianej biblioteki, Mariana Pelczara (Bieńkowski, 1995-1996, s. 223). W gdańskiej bibliotece, po odbyciu praktyk w poszczególnych działach, powierzono mu organizację Ośrodka Informacyjno-Bibliograficznego, który powstał w wyniku uchwał konferencji bibliotekarzy w Krynicy w 1951 r. W Bibliotece Miejskiej w Gdańsku podjęto zobowiązanie powołania Ośrodka „jako walnej pomocy dla racjonalizatorów pracy, samouków i uczącej się młodzieży” (Bieńkowski, 1995-1996, s. 224). Taki ośrodek postanowiono utworzyć również w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Gdańsku. Oddelegowano zatem W. Bieńkowskiego do tejże biblioteki z zadaniem jego stworzenia. Maria Pelczar stwierdziła, iż na decyzji powierzenia tego odpowiedzialnego zadania młodemu pracownikowi – oprócz solidnego przygotowania merytorycznego – zaważyły cechy charakteru, do których zaliczyła „samodzielność myślenia, obowiązkowość i systematyczność” (Pelczar, 2014, s. 54). Powstały ośrodek, choć formalnie był jednostką Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej, działał przy Miejskiej Bibliotece. Tu, pod kierunkiem W. Bieńkowskiego powstały dwie bibliografie, wydane w formie powielanej. Obie dotyczyły problematyki wsi, co według W. Bieńkowskiego było znakiem czasu. Były to *Spółdzielczość produkcyjna na wsi. Bibliografia zalecająca* (Gdańsk 1951) oraz *Bibliografia wydawnictw polskich z zakresu gospodarki planowej na wsi za lata 1948-1951* (Gdańsk 1951). W 1952 r. Ośrodek został przemianowany na Oddział Informacyjno-Dokumentacyjny, a W. Bieńkowski został jego kierownikiem. Do obowiązków bibliografa należało sporządzanie kwerend na indywidualne zamówienia czytelników. Z kart dokumentacyjnych, na których zamieszczał odpowiedzi, utworzył później kartotekę tematów. Zapoczątkował też prace bibliograficzne, dotyczące historii Gdańska, samej Biblioteki oraz jej zbiorów, które kontynuowane były także po jego odejściu z Biblioteki. Przygotowywał ponadto zestawienia bibliograficzne dla Działu Oświatowego Biblioteki, którego zadaniem było organizowanie wystaw oraz imprez w filiach księżnicy.

W Bibliotece Miejskiej w Gdańsku Bieńkowski pracował do końca czerwca 1953 r. Następnie powrócił do Krakowa, gdzie objął posadę w nowo utworzonym Instytucie Historii PAN, w jego krakowskiej placówce – Zakładzie Dokumentacji. Początkowo został zatrudniony w pracowni bibliografii retrospektywnej. Jej zespół pod kierunkiem Heleny Madurowicz-Urbańskiej przygotowywał trzytomową selekcyjną *Bibliografię historii Polski*. Praca nad nią trwała wiele lat. Projekt takiej bibliografii przedstawił jeszcze w 1948 r. Gerard Labuda i ogłosił podstawowe założenia w „Kwartalniku Historycznym” (Labuda, 1948, s. 39-59). Natomiast jej pierwszy wolumin tomu pierwszego ukazał się dopiero w 1965 r. Wydano w sumie trzy tomy w siedmiu woluminach – ostatni w 1974 r. G. Labuda pisał w projekcie, iż „należy stworzyć w nauce polskiej nowy typ bibliografii podręcznej, według schematu wyżej zaproponowanego, a zawierający wybór cenniejszych pozycji bibliografii polskiej włącznie aż po dzień dzisiejszy” (Labuda, 1948, s. 58). Przedstawił również zasady doboru i selekcji materiału oraz propozycję układu. Ponieważ bibliografia ta miała zawierać najważniejsze publikacje dotyczące polskiej historii, zwrócono się do specjalistów od danych zagadnień czy też okresów historycznych, którzy nadsyłali spisy wybranych przez siebie pozycji do krakowskiej pracowni (listę współpracowników, wśród których znalazły się nazwiska najwybitniejszych polskich historyków tego okresu, zamieszczono w tomie pierwszym). Tutaj dokonywano sprawdzenia i opracowania opisów oraz ich ostatecznej selekcji. Następnie włączano je do odpowiednich działów bibliografii. Comiesięczne, szczegółowe sprawozdania W. Bieńkowskiego pozwalają poznać dokładnie warsztat pracy nad tą bibliografią, brał on bowiem udział we wszystkich etapach jej tworzenia. Najpierw przygotowywał instrukcję dla współpracowników, którą konsultował z H. Madurowicz-Urbańską. Przepisywał także na maszynie kilka jej wariantów i dokonywał korekty przed jej rozesłaniem do współpracujących z bibliografią historyków. Już w 1953 r. do Zakładu Dokumentacji zaczęły napływać karty z opisami bibliograficznymi. Ich opracowanie obejmowało kilka etapów. W. Bieńkowski porównywał najpierw karty z opisami pozycji dotyczących tego samego okresu historycznego, nadsyłane przez różnych specjalistów, aby wyeliminować dublety. Następnie wyselekcjonowane karty sprawdzał z zasobem bibliografii pełnej. Obejmowała ona w układzie alfabetycznym wszystkie pozycje gromadzone do bibliografii⁴. Spełniała rolę pomocniczą, czegoś w rodzaju indeksu wobec właściwej bibliografii selekcyjnej, która miała mieć układ rzeczowo-chronologiczny. Taka kontrola dawała możliwość wyeliminowania dubletów, zwłaszcza w przypadku tych samych pozycji przydzielonych do różnych działów. Kolejnym etapem było sprawdzanie prawidłowości opisów bibliograficznych. Była to żmudna praca, bo przyjęto zasadę weryfikowania

⁴ Bibliografia ta zachowała się w pudłach przechowywanych w Pracowni Bibliografii Bieżącej Instytutu Historii PAN w Krakowie przy ul. Sławkowskiej 17.

wszystkich opisów z autopsji (te, których nie udało się skontrolować w ten sposób, opatrzone w wydrukowanej bibliografii asteryksem), co wymagało poszukiwań w różnych bibliotekach nie tylko krakowskich (Gašiorowski, 2014, s. 35). Dodatkowo – jak pisze W. Bieńkowski – pracę utrudniały liczne błędy w opisach, dotyczące np. roku wydania, czy numeru czasopisma. Zweryfikowane karty bibliograficzne przepisywano na maszynie w dwóch egzemplarzach: do włączenia do bibliografii pełnej i selekcyjnej. Takie przepisane karty jeszcze raz należało skontrolować, następnie opatrzyć swoją parafką. W miesięcznych sprawozdaniach W. Bieńkowski podawał szczegółowo liczby skontrolowanych, czy też opracowanych kart bibliograficznych. I tak, np. w październiku 1953 r. porównał 832. karty nadesłane przez specjalistów, uzyskał pełny opis na 325. kartach i dokonał korekty 218. kart, przepisanych „na czysto”. Po zebraniu materiałów do bibliografii w następnych latach przystąpiono do prac redakcyjnych nad kolejnymi tomami. W. Bieńkowski zajmował się w pierwszym tomie, obejmującym zagadnienia ogólne oraz część chronologiczną do 1795 r., m.in. działem metodologii historii, socjologii, etnografii, a także źródłami do okresu oświecenia. Oprócz żmudnej kontroli prawidłowości opisów, przydziału poszczególnych pozycji do działów bibliografii, do obowiązków W. Bieńkowskiego należały liczne konsultacje z historykami – specjalistami od poszczególnych zagadnień i okresów historycznych. Opisy zestawionych już w poszczególnych działach pozycji przesyłano konsultantom. W wyniku ich opinii przesuwano niektóre pozycje do innych działów, niektóre usuwano w ogóle. Swoje uwagi zgłaszała ponadto dyrekcja Instytutu Historii, do której również posyłało zestawione działy. Najczęściej dotyczyły one usunięcia pozycji, co związane było nie tyle z ich merytoryczną wartością, ile z koniecznością dostosowania objętości do limitu papieru przyznanego na druk bibliografii. Zespół redakcyjny odbywał systematycznie zebrania, na których rozstrzygano bieżące problemy wynikające w trakcie prac. W. Bieńkowski wykonywał ponadto czasochłonne prace techniczne, jak numerowanie pozycji w bibliografii, czy przepisywanie na maszynie gotowych już jej części. Miał również wpływ na kształt typograficzny bibliografii, brał bowiem udział – wraz z H. Madurowicz-Urbańską i Adamem Przybosiem – w konferencji w Państwowym Wydawnictwie Naukowym, która miała na celu ustalenie zasad w tym zakresie.

Podobnie wyglądała praca przy drugim tomie, którego zakres obejmował lata zaborów, oraz trzecim dotyczącym okresu międzywojennego i II wojny światowej. Trzeci tom ukazał się pod redakcją W. Bieńkowskiego. Objął on 1 XII 1964 r. (po H. Madurowicz-Urbańskiej, która przeniosła się na Uniwersytet Jagielloński) zarówno kierownictwo Pracowni, jak i redakcję bibliografii. I w tym tomie zachowano niezmienione reguły pracy.

Z pracowni krakowskiej wyszły jeszcze dwie bibliografie retrospektywne: *Bibliografia historii polskiej za lata 1935-1937* (Wrocław 1976) oraz *Bibliografia historii polskiej za lata 1938-1939* (Wrocław 1981). Stanowiły

one kontynuację opracowywanej przed wybuchem II wojny światowej bieżącej bibliografii historycznej, która zakończyła się na roku 1934. Obie bibliografie redagował W. Bieńkowski i brał też udział w ich przygotowaniu do druku. Powstały na bazie materiałów zgromadzonych jeszcze przed wybuchem II wojny światowej przez Marię Friedbergową, która opracowywała bieżącą bibliografię historyczną, drukowaną najpierw na łamach „Kwartalnika Historycznego”, a następnie w formie dodatków do tego pisma⁵. Materiały te uzupełniane były następnie w latach 1951-1952 przez zespół powołany przez Polskie Towarzystwo Historyczne. Powstała w wyniku tych prac kartotekę przekazano Instytutowi Historii. O ile bibliografia za lata 1935-1937 opracowana była już w dużym stopniu przez M. Friedbergową, która sporządziła do niej nawet rękopiśmienny indeks, o tyle tom za lata 1938-1939 nie był tak zaawansowany i wymagał jeszcze wielu kwerend. Starano się sprawdzić wszystkie opisy z autopsji, ujednociano je, rozwiązywano imiona autorów. Prace te prowadzono w latach 1975-1978. W tomie za lata 1935-1937 zachowano układ zbliżony do przedwojennych roczników, natomiast dla tomu za lata 1938-1939 opracowano nowy, wzorowany na stosowanym w bieżącej *Bibliografii historii polskiej*. W przedmowie do tego tomu W. Bieńkowski pisał, że choć stanowił on kontynuację wcześniejszych roczników, to jednak, ze względu na czas wydania, starano się go dostosować do współczesnych wymogów (Bieńkowski, 1981, s. XI).

W 1968 r. przeprowadzono reorganizację w Instytucie Historii PAN. W. Bieńkowski z dniem 1 listopada tego roku objął kierownictwo Zakładu Dokumentacji, a wraz z nim redakcję bieżącej *Bibliografii historii polskiej*, którą sprawował aż do swojej śmierci. Przejął *Bibliografię* już w ukształtowanej formie przez swojego poprzednika, Jana Baumgarta. Warto w związku z tym przypomnieć podstawowe jej założenia, sformułowane przez J. Baumgarta. W *Wytocznych*, które zostały przyjęte na posiedzeniu Komisji Bibliograficznej Polskiego Towarzystwa Historycznego we wrześniu 1948 r. pisał:

Zadaniem bieżącej bibliografii historii polskiej jest podanie możliwie wszystkich prac, opublikowanych w pewnym określonym okresie czasu dotyczących historii, jej nauk pomocniczych i z nią blisko związanych, ukazujących się w granicach Rzeczypospolitej oraz poza granicami kraju, tak w języku polskim, jak i obcym, jeśli one dotyczą historii Polski (*Wytoczne*, 1948, s. 548).

Tak sformułowany zakres *Bibliografii* obowiązuje do dnia dzisiejszego. Początkowo zaplanowano, iż *Bibliografia* będzie miała układ rzeczowo-sys-

⁵ A. Matczuk zwraca uwagę, iż M. Mazankówna-Friedbergowa, tak zasłużona dla polskiej bibliografii historycznej, jest postacią prawie zupełnie zapomnianą. Jej śmierć w 1993 r. przeszła właściwie bez echa; nie ukazały się wspomnienia pośmiertne, nie ma też jej życiorysu w *Słowniku pracowników książki polskiej*. Zob. (Matczuk, 2014, s. 106).

tematyczny według dziewięciu głównych działów. W praktyce okazało się to jednak trudne do zrealizowania, o czym pisał J. Baumgart już w przedmowie do pierwszego tomu *Bibliografii* za rok 1948. Stwierdzał tutaj, iż „naukowe pojmowanie dziejów nakłada na bibliografa obowiązek jednolitego traktowania historii, a nie parcelowania jej na działy” (Baumgart, 1952, s. VI). Dlatego wyróżnione w kilku działach zagadnienia szczegółowe zebrano w jeden chronologiczny – *Historia Polski*. Dopełniała go część ogólna oraz nauk pomocniczych. J. Baumgart, który figurował na karcie tytułowej jako autor bibliografii, miał współpracowników w kilku ośrodkach w Polsce, którzy nadsyłali do niego opisy artykułów z czasopism ukazujących się na przydzielonym im terenie. J. Baumgart dokonywał ich ujednolicenia, selekcji oraz klasyfikacji do odpowiednich działów bibliografii. Dopiero w roczniku 1956-1957 jako współpracująca pojawiła się na karcie tytułowej Anna Malcówna. Po objęciu redakcji przez W. Bieńkowskiego organizacja pracy uległa zmianie. Autorami-opracowującymi, wymienianymi na karcie tytułowej, zostali oprócz A. Malcówny Stanisław Głuszek, który już wcześniej współpracował z bibliografią, oraz Irena Perzanowska. Spośród licznych współpracowników spoza Instytutu Historii zachowano tylko dwie osoby, pracujące w Bibliotece Jagiellońskiej (Gruca, 2016, s. 36-37). Ze względu na fakt, iż Biblioteka Jagiellońska otrzymywała egzemplarz obowiązkowy, osoby te mogły dostarczać opisy nowości z zakresu historii.

Jako pierwszy pod redakcją W. Bieńkowskiego ukazał się tom *Bibliografii historii polskiej za rok 1968*. Nie zaszły w nim żadne istotne zmiany w stosunku do poprzedniego tomu. Zachowano w nim podział na trzy zasadnicze części i został on utrzymany także w następnych latach. Jednakże w układzie poszczególnych części zachodziły już modyfikacje. Starano się go doskonalic i dostosować do wymogów współczesnej historiografii oraz potrzeb użytkowników. Już w tomie za rok 1969 zrezygnowano np. w części chronologicznej z cezury 1900 r., która nie miała uzasadnienia w polskiej historiografii, a utrudniała klasyfikowanie materiału. Natomiast w tomie za rok 1973 dodano dział *Historia Polonii Zagranicznej*. Kolejnych zmian dokonano w roczniku 1975. Najważniejszą było wprowadzenie w dziale *Polska Rzeczpospolita Ludowa*, wzorem innych działów chronologicznych, rozróżnienia na źródła i opracowania. Korekty układu dokonywano także pod wpływem recenzji wewnętrznych, którym podlegała *Bibliografia* przed oddaniem do druku. Zasadniczej modyfikacji układu, który w zasadzie pozostał niezmienny do dnia dzisiejszego, wprowadzono w tomie za rok 1985. Zmiany sugerowali pracownicy warszawskiej Pracowni Bibliografii Retrospektywnej, którzy – pod kierunkiem Stefani Wandę Sokołowskiej – co roku wykonywali recenzję wewnętrzną kolejnych tomów *Bibliografii*. Ale ich potrzebę widzieli sami autorzy, ponieważ istnienie w części chronologicznej wielu działów, obejmujących niewielkie okresy historyczne, utrudniało przydzielanie do nich pozycji. Dlatego z inicjatywy W. Bieńkowskiego zorganizowano 14 marca 1986 r.

dyskusję nad modyfikacją układu bibliografii bieżącej z udziałem obu zespołów bibliografów. Dyskusja miała dotyczyć przede wszystkim podziałów w ramach trzech zasadniczych części *Bibliografii historii polskiej*. Uzgodnione zmiany szczegółowo opisał W. Bieńkowski w przedmowie do tomu *Bibliografii* za rok 1985. Szły one w kierunku uproszczenia budowy *Bibliografii*. Zmodyfikowano wewnętrzny układ wszystkich trzech jej części. Najwięcej zmian wprowadzono w części chronologicznej. Uproszczono jej układ, tworząc jedynie siedem działów, obejmujących okresy w dziejach Polski, zgodnie z przyjętą w polskiej historiografii periodyzacją. Taki układ znacznie ułatwił klasyfikowanie materiału w ramach poszczególnych działów. W części ogólnej i nauk pomocniczych dokonano natomiast jedynie niewielkich korekt. Polegały one w zasadzie tylko na przesunięciu niektórych działów w ramach istniejącego już układu. Dopiero w kolejnym roczniku zastosowano nowy układ nauk pomocniczych historii. Stworzył go na prośbę W. Bieńkowskiego wybitny ich znawca, autor podręcznika z tego zakresu – prof. Józef Szymański (Bieńkowski, 1989, s. VIII).

Choć już J. Baumgart zakładał rejestrację przez *Bibliografię historii polskiej* poloników zagranicznych, to jednak dopiero za czasów redakcji W. Bieńkowskiego znacznie zwiększył się ich udział w jej zawartości, także dzięki prywatnym kontaktom redaktora. Stało się to również w wyniku nawiązania kontaktów z Instytutem Herdera w Marburgu, który zamierzał stworzyć bibliografię historyczną Europy Środkowo-Wschodniej (Gruca, 2004, s. 207–209). W 1996 r. W. Bieńkowski brał udział w zorganizowanym w Marburgu spotkaniu członków redakcji bibliografii historycznych z tego obszaru, na którym była okazja zaprezentowania *Bibliografii historii polskiej*. Dwa lata później przedstawiciele Instytutu Herdera gościli w Krakowie. Zawarto wówczas nieformalną umowę, potwierdzoną oficjalnie w 2003 r., o wzajemnej wymianie opisów bibliograficznych. Dzięki temu Instytut Herdera nadsyłał corocznie wykaz opisów około 1500 pozycji, książek i artykułów z czasopism, głównie niemieckich, ale też z terenu Europy Zachodniej, dotyczących polskiej historii, których duża część włączana była do *Bibliografii historii polskiej*, co znacznie podniosło w niej udział poloników zagranicznych. Po raz pierwszy materiał otrzymany z Instytutu Herdera znalazł się w tomie za rok 1998.

Bibliografia z roku na rok zwiększała swoją objętość, a hamowała ten proces jedynie reglamentacja arkuszy wydawniczych, przyznanych Instytutowi Historii PAN na wydawnictwa. Dopiero po 1990 r., gdy zniesiono te ograniczenia, można było stosować mniej rygorystyczną selekcję materiału. Powiększanie się produkcji wydawniczej z zakresu historii polskiej, które miało wpływ na objętość *Bibliografii*, sprawiło również, że stworzony w 1968 r. trzyosobowy zespół autorski okazał się niewystarczający. Dzięki staraniom W. Bieńkowskiego w 1990 r. powiększono go o dodatkową osobę.

Za czasów redakcji W. Bieńkowskiego dokonała się też istotna zmiana techniczna w sposobie opracowania *Bibliografii historii polskiej*. Ważną

cezurę w jej dziejach wyznaczył rok 1989. Wówczas to dzięki staraniom W. Bieńkowskiego pracownia otrzymała pierwszy komputer. Przy jego pomocy opracowano indeks do tomu za rok 1987. Następny tom już w całości opracowano przy pomocy komputerów w programie Micro-ISIS (Bieńkowski, 2002, s. 29). Nie trzeba dodawać, iż znacznie to ułatwiło i przyspieszyło prace nad *Bibliografią*, co przełożyło się także na regularność jej ukazywania się.

W. Bieńkowski od początku swojego zatrudnienia realizował dla Instytutu Historii PAN prace bibliograficzne, niezwiązane już ściśle z jego podstawowymi zadaniami w krakowskim Zakładzie Dokumentacji. Jak wynika z jego sprawozdań sporządzanych dla dyrekcji, wykonywał kwerendy dla warszawskiej pracowni, przygotowującej *Bibliografię historii Polski XIX wieku*. Obejmowała ona m.in. sporządzanie opisów z niemieckich czasopism, znajdujących się w krakowskich bibliotekach wraz z krótkimi adnotacjami treściowymi, które były potrzebne do zaklasyfikowania danej pozycji do układu rzeczowego. Na polecenie dyrekcji sporządzał ponadto tematyczne zestawienia bibliograficzne. I tak np. w 1956 r. przygotował zestaw polskich prac historycznych za lata 1945-1956 dla Archiwum w Czeskim Cieszynie, a w roku następnym – dla Stacji Naukowej PAN w Rzymie. Brał także udział w przygotowaniu zespołowych opracowań, np. bibliografii historii Pomorza, która pod redakcją jego i Jana M. Małeckiego ukazała się w 1954 r. pt. *Prace nad historią Pomorza wydane w ciągu dziesięciolecia Polski Ludowej*. Z J.M. Małeckim opracowywali też *Zapiski bibliograficzne*, które w latach 1958-1960 zamieszczane były na łamach „Wiadomości Historycznych”. W sprawozdaniach z 1956 r. wspominał o udziale w pracach nad bibliografią najazdu szwedzkiego 1655-1660 dla Państwowego Wydawnictwa Naukowego. Ukazała się w 1957 r. pod redakcją A. Przybosia jako trzeci tom publikacji *Polska w okresie drugiej wojny północnej*. W tym samym roku wyszedł pierwszy tom *Historii Polski* pod redakcją Tadeusza Manteuffla. W. Bieńkowski wraz z pracownikami krakowskiego Zakładu Dokumentacji opracował bibliografię zamieszczoną w tym tomie jako *Wykaz ważniejszych publikacji*. W 1968 r. współpracował w przygotowaniu bibliografii prac historyków polskich za lata 1945-1968, przeznaczonej na międzynarodowy kongres historyczny w Moskwie w 1970 r. Bibliografia objęła 2806 pozycji. Ukazała się ona jako część druga publikacji *Polska na XIII Międzynarodowy Kongres Historyczny w Moskwie*. Do wydanego w 1975 r. siódmego tomu *Historii nauki polskiej* opracował wraz z Józefem Paruchem *Bibliografię dotyczącą treści tomów I i II*.

Należy też wspomnieć, iż od 1975 r. W. Bieńkowski był współpracownikiem *International Bibliography of Historical Science*. Corocznie przygotowywał zestaw opisów książek i artykułów z czasopism, z zakresu historii polskiej i powszechnej, jakie ukazały się w Polsce i przysyłał do redakcji bibliografii. Była to praca wymagająca doskonałej znajomości produkcji

wydawniczej z zakresu historii w Polsce, bo można było przesłać jedynie 350 opisów. W. Bieńkowski starał się je tak dobrać, aby prace polskich historyków zaznaczyły swoją obecność we wszystkich działach bibliografii.

W sprawozdaniach, które W. Bieńkowski sporządzał kwartalnie lub corocznie dla dyrekcji Instytutu Historii można odnaleźć jeszcze inne ślady działalności bibliograficznej. Od 1970 r. sprawował funkcję sekretarza Komitetu Redakcyjnego dla współpracy z wydawanym w Wiedniu *Österreichisches Biographisches Lexikon*. Przez jego ręce przechodziły biogramy pisane przez różnych autorów. Nieodzowną ich częścią była bibliografia, którą W. Bieńkowski weryfikował i w razie konieczności uzupełniał. Sprawozdania są też świadectwem żmudnego i systematycznego gromadzenia bibliografii do własnych prac, także tych pisanych na stopień naukowy. Szczególnie starannie gromadził bibliografię do życiorysów pisanych do *Polskiego słownika biograficznego*. Był również autorem bibliografii osobowych, przygotowywanych do innych wydawnictw. I tak np. sporządził bibliografię prac autora do publikacji Jana Staszewskiego *Wojsko polskie na Pomorzu w r. 1807*, wydanej w 1959 r., i Mariana Tyrowicza zamieszczonej w jego pracy *Z dziejów polskich ruchów społecznych w XIX wieku. Studia – szkice – odczyty* (Warszawa 1965). Trzykrotnie publikował bibliografię prac swojego mistrza, K. Dobrowolskiego. Pierwsza z nich, za lata 1916-1971, znalazła się w księdze pamiątkowej *Studia z zakresu socjologii, etnografii i historii ofiarowane Kazimierzowi Dobrowolskiemu* (Kraków 1972). Kolejna objęła lata 1916-1987 i została zamieszczona w czasopiśmie „Etnografia Polska” z 1988 r., a następnie powtórzona we współredagowanej przez W. Bieńkowskiego księdze pamiątkowej z okazji stulecia urodzin uczonego: *Kazimierz Dobrowolski – człowiek i uczoney* (Kraków 1995).

W ramach obowiązków służbowych W. Bieńkowski wykonywał recenzje wydawnicze różnego rodzaju bibliografii (Gašiorowski, 2014, s. 38-39). W 1954 r. była to np. *Bibliografia Warszawy* opracowana przez Muzeum Historyczne m. Warszawy. Recenzje opracowań bibliograficznych publikował także w czasopiśmie. Warto podkreślić tę sferę jego działalności, bibliografie nie są bowiem zbyt często recenzowane (Gruca, 2013, s. 161-175). Pierwsza jego recenzja ukazała się w 1958 r. na łamach „Wiadomości Historycznych”, a odnosiła się do publikacji *Warsztat bibliograficzny historia literatury polskiej* Jerzego Starnawskiego (Warszawa 1957). Kolejne dotyczyły różnych typów bibliografii. W „Kwartalniku Historycznym” z 1961 r. opublikował napisaną wspólnie z Eligiuszem Kozłowskim i Romanem Żelewskim recenzję *Bibliographie de histoire de Belgique 1955-1958*, a dziesięć lat później w „Studiach Historycznych” zrecenzował litewską bibliografię historyczną za lata 1940-1965. W 1966 r. w „Przeglądzie Historycznym” zamieścił recenzję *Bibliografii powstania styczniowego* zestawionej przez E. Kozłowskiego. W następnym roku ukazała się w „Komunikatach Mazursko-Warmińskich” jego recenzja *Bibliografii polskich druków ewangelickich*

Ziem Zachodnich i Północnych 1530-1939 Władysława Chojnackiego. Inną bibliografię tego autora ocenił na łamach „Studiów Historycznych”. Była to *Bibliografia zwartych druków konspiracyjnych wydanych pod okupacją hitlerowską w latach 1939-1945*, opublikowana w 1971 r. W 1992 r. ukazały się dwa artykuły recenzyjne. Jeden omawiał zestawienia piśmiennictwa odnoszącego się do historii kultury i życia literackiego na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim w XIX i XX w., drugi natomiast bibliografie grunwaldzkie. Recenzje pisane przez W. Bieńkowskiego są dowodem nie tylko jego doskonałej znajomości metodyki bibliografii, ale także przedmiotu omawianych spisów. Bibliografie belgijska i litewska, oprócz omówienia układu, elementów opisu, rodzaju uwzględnianych materiałów, zostały porównane z polską bieżącą bibliografią historyczną (należy dodać, iż w momencie pisania recenzji W. Bieńkowski nie był jeszcze redaktorem *Bibliografii historii polskiej*). W przypadku bibliografii E. Kozłowskiego wskazał ponadto pozycje, które zostały przez autora pominięte, a które jego zdaniem powinny się w niej znaleźć. Oceniając bibliografię druków konspiracyjnych, podkreślił ogrom pracy, jaką wykonał autor oraz jej znaczenie dla badań naukowych. Stwierdził, iż W. Chojnackiemu słusznie należy się tytuł „Estreicherera podziemia”. Ale i do tej doskonałej w jego opinii bibliografii udało mu się dodać kilka uzupełnień i sprostowań.

W. Bieńkowski był ponadto autorem artykułów na tematy bibliograficzne. Ze zrozumiałych względów najczęściej wypowiadał się na temat bieżącej bibliografii historycznej, jej dziejów i metodyki. Do takich należał np. referat na konferencji w Lublinie w 1997 r., zorganizowanej przez Zakład Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej oraz Oddział Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego, wydrukowany następnie w publikacji *Książka i prasa w systemie komunikacji społecznej* (Lublin 2002). Na konferencji w Marburgu w 1996 r. wygłosił referat *Erfahrungen bei der Bearbeitung der Bibliografia historii polskiej* (Bibliographie der polnischen Geschichte), którego tekst znalazł się rok później w publikacji *Bibliographien zur Geschichte Ostmitteleuropa* (Marburg 1997). Należy też wspomnieć o życiorysach bibliografów autorstwa W. Bieńkowskiego. Pisał je głównie do *Polskiego słownika biograficznego*. Należą do nich biogramy: Edmunda Kołodziejczyka (1888-1914), autora bibliografii słowianoznawstwa, Franciszka Matejki (1828-1873), wykładowcy bibliografii na Uniwersytecie Jagiellońskim, Żegoty Paulego (1814-1895), który m.in. współpracował z Karolem Estreicherem przy tworzeniu *Bibliografii polskiej*. Życiorysy F. Matejki i Ż. Paulego, powtórzył w *Österreichisches Biographisches Lexikon*. Trzy artykuły poświęcił W. Chojnackiemu, zmarłemu w 1991 r. historykowi i bibliografowi, długoletniemu redaktorowi *Bibliografii historii Polski XIX wieku*. Wspomnienie pośmiertne ukazało się w „Studiach Historycznych” z 1993 r. Natomiast kolejne dwa artykuły charakteryzowały różne formy działalności W. Chojnackiego.

Przywoływane kilkakrotnie sprawozdania W. Bieńkowskiego pozwalają nie tylko poznać warsztat poszczególnych bibliografii opracowywanych przez niego w Instytucie Historii PAN. Wylaniają się z nich również cechy W. Bieńkowskiego, takie jak rzetelność i dociekliwość badawcza, sumienne i terminowe wykonywanie powierzonych obowiązków – cechy charakteryzujące rasowego bibliografa. Działalność W. Bieńkowskiego na polu bibliografii przybierała różne formy: był praktykiem bibliografem, autorem lub współautorem różnego rodzaju bibliografii, redaktorem bibliografii, ale także publikował prace na temat bibliografii i bibliografów. Jednakże jego nazwisko najbardziej kojarzone jest z bieżącą *Bibliografią historii polskiej*, której redaktorem był przez trzydzieści lat i która w tym czasie zyskała kształt utrzymywany do dnia dzisiejszego.

Bibliografia

- Baumgart, J. (1948). Wytoczne przy opracowaniu Bibliografii Historii Polskiej przyjęte na posiedzeniu Komisji Bibliograficznej P.T.H. dnia 18 IX 1948 w Wrocławiu. *Kwartalnik Historyczny*, 56(3-4), 548-554.
- Baumgart, J. (1952). Przedmowa. W: *Bibliografia historii polskiej za rok 1948* (s. V-VI). Warszawa: Polskie Towarzystwo Historyczne.
- Bieńkowski, Ł. (1995). Bibliografia prac Profesora Wiesława Bieńkowskiego za lata 1949-1995. W: M. Kocójowa (red.), *Studia bibliograficzno-bibliologiczne. Praca zbiorowa dla uczczenia 45-lecia pracy naukowej Profesora Wiesława Bieńkowskiego* (s. 25-67). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bieńkowski, W. (1995-1996). Wspomnienia z pracy w Bibliotece Miejskiej w Gdańsku w latach 1951-1953. *Libri Gedanenses*, 13/14, 223-236.
- Bieńkowski, W. (2002). Bieżąca bibliografia historyczna w Polsce (przeszłość, dzień dzisiejszy, perspektywy). W: M. Juda (red.), *Książka i prasa w systemie komunikacji społecznej. Przeszłość, dzień dzisiejszy, perspektywy* (s. 27-34). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Dybiec, J. (2001). Wiesław Bieńkowski (7 VII 1926-22 XI 1999). *Kwartalnik Historyczny*, 108(1), 153-155.
- Dziki, S. (2000). Wiesław Bieńkowski (1926-1999). *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, 3(2), 303-306.
- Frazik, W., Gašiorowski, S., Gruca, A., Solak, Z. (1996). Problemy warsztatu bieżącej „Bibliografii historii polskiej”. W: D. Bilikiewicz-Blanc, A. Karłowicz (red.), *Czwarta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów Warszawa 7-9 czerwca 1995. Referaty i dyskusje* (s. 235-242). Warszawa: Biblioteka Narodowa.
- Gašiorowski, S. (2014). Wiesław Bieńkowski – bibliograf. W: R. Majkowska, E. Fiałek (red.), *Wiesław Bieńkowski 1926-1999. Materiały z posiedzenia naukowego w dniu 18 października 2010 r.* (s. 33-39). Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Gruca, A. (2004). Bibliograficzna baza danych do historii Europy Środkowo-Wschodniej. W: M. Kocójowa (red.), *Przestrzeń informacji i komunikacji spo-*

- łecznej (s. 207-209). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Gruca, A. (2013). Bibliografie historyczne w ocenie czasopism fachowych. W: J. Franke (red.), *Bibliografi@. Źródła – standardy – zasoby* (s. 161-175). Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Gruca, A. (2016). Bibliografia historii polskiej. Bilans siedemdziesięciolecia. W: J. Franke, J. Woźniak-Kasperek (red.), *Bibliografia. Historia, teoria, praktyka* (s. 35-47). Warszawa: Wydawnictwo SBP.
- Labuda, G. (1948). Projekt nowej bibliografii historii polskiej. *Kwartalnik Historyczny* 55, 39-59.
- Madurowicz-Urbańska, H. (1965). Przedmowa. W: H. Madurowicz-Urbańska (red.), *Bibliografia historii Polski*, T. 1 cz. 1 (s. V-XI). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Małecki, J.M. (2014). O spotkaniach i przyjaźni z Wiesławem Bieńkowskim. W: R. Majkowska, E. Fiałek (red.), *Wiesław Bieńkowski 1926-1999. Materiały z posiedzenia naukowego w dniu 18 października 2010 r.* (s. 101-102). Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
- Matczuk, A. (2014). *Polskie bibliografie nauk humanistycznych i społecznych do roku 1989. Historia i metodyka*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Sprawozdania Wiesława Bieńkowskiego z wykonywanych prac w Zakładzie Dokumentacji za lata 1953-1974, maszynopisy. Pracownia Bibliografii Bieżącej IH PAN, Kraków.
- Wyrozumski, J. (2014). Kraków w życiu Wiesława Bieńkowskiego. W: R. Majkowska, E. Fiałek (red.), *Wiesław Bieńkowski 1926-1999. Materiały z posiedzenia naukowego w dniu 18 października 2010 r.* (s. 9-14). Kraków: Polska Akademia Umiejętności.

Anna Gruca

Wiesław Bieńkowski (1926-1999) as a bibliographer

Abstract

Wiesław Bieńkowski (1926-1999), by education historian and sociologist, was the author of many works, mainly on the history of Kraków in the nineteenth century and the history of ethnography. His publications also concerned biographies. He also added to the history of the bibliography, first and foremost as the editor of the current *Bibliografii historii polskiej – Bibliography of Polish history* (1968-1999). He was also the author of historical bibliographies, studies on the history of bibliography, reviews of Polish and foreign bibliographies.

Key words: Bieńkowski Wiesław, *Bibliography of Polish history*, historical bibliography, history of bibliography

Anna Gruca

Wiesław Bieńkowski (1926-1999) jako bibliograf

Streszczenie

Wiesław Bieńkowski (1926-1999) z wykształcenia historyk i socjolog, był autorem wielu prac, głównie dotyczących dziejów Krakowa w XIX w. oraz z zakresu historii etnografii. Dużo miejsca w jego twórczości zajmowała biografistyka. Wpisał się też w dzieje bibliografii, przede wszystkim jako redaktor bieżącej *Bibliografii historii polskiej* (w latach 1968-1999). Był ponadto autorem bibliografii historycznych, opracowań dotyczących dziejów bibliografii, recenzji bibliografii polskich i zagranicznych.

Słowa kluczowe: Bieńkowski Wiesław, *Bibliografia historii polskiej*, bibliografia historyczna, historia bibliografii

